

**Натисніть тут, щоб
купити книгу на сайті
або замовляйте за телефоном:
(0352) 51-97-97, (067) 350-18-70,
(066) 727-17-62**

*До 75-річчя
від дня народження
В'ячеслава Чорновола*

Від автора

У збірнику вміщено тексти для диктантів та докладних і стислих переказів з української мови для учнів 5-11 класів.

Тематичний матеріал присвячено 75-річчю з дня народження В'ячеслава Чорновола — політика, громадського діяча, який повертав суспільству національну свідомість, відстоював Україну в Українській державі, став уособленням незламного українського духу.

Тексти складено на основі опрацювання численних джерел про життя та діяльність Героя України В'ячеслава Чорновола. Вони відповідають вимогам чинної програми з рідної мови для учнів 5-11 класів.

Запропонований матеріал можна використовувати як для контролю рівня сформованості орфографічних та пунктуаційних навичок, умінь переказувати (в усній і писемній формі) отриману інформацію, так і для навчальних вправ.

Тексти для переказів супроводжуються тлумаченням незрозумілих слів, синонімами, дібраними до окремих лексем, орієнтовними планами.

Матеріал збірника дасть можливість детальніше ознайомитись із постаттю В'ячеслава Чорновола, його рідними, соратниками, цікавими епізодами із життя політв'язнів — борців за самостійність Української держави, сприятиме формуванню почуття патріотизму, гордості за славних синів України.

Книжка адресована вчителям-філологам, школярам, студентам філологічних факультетів, класним керівникам, бібліотекарям, керівникам гуртків, краєзнавцям і всім, хто цікавиться героїчною історією українського народу.

ТЕКСТИ ДЛЯ ДИКТАНТІВ

5 клас

Учився завжди залюбки

В'ячеслав Максимович Чорновіл — відомий український державний діяч, політик, публіцист, журналіст. Він народився 24 грудня 1937 року в селі Єрки Звенигородського району у родині сільських учителів. Мати Килина Харитонівна була вчителькою початкових класів, а батько Максим Йосипович — учителем української мови і літератури.

В'ячеслав уже в чотири роки вмів читати, рахувати, тому в 1946 році пішов не в перший, а відразу в другий клас. Учився хлопець завжди залюбки, отримував відмінні оцінки з усіх предметів.

Він і середню школу закінчив із золотою медаллю, і Київський державний університет імені Тараса Шевченка з відзнакою. Іспит життя В'ячеслав також склав на «відмінно».

96 слів.

6 клас

Сім'я Чорновола

В'ячеслав Чорновіл народився у сім'ї українських патріотів. За радянських часів родина зазнала гонінь від комуністичного тоталітарного режиму. У 1937 році було заарештовано рідного батькового брата Петра Йосиповича Чорновола. Він так і не повернувся з ув'язнення. Зазнав переслідувань і Максим Йосипович, батько В'ячеслава. Йому доводилося з сім'єю переїжджати з села в село, міняючи місце роботи.

Мати була надзвичайно працювитою, в родині завідувала пасікою. Старожили згадують, що до Килини Харитонівни по мед ішло мало не все село.

У сім'ї багато читали. Книги, газети. Шанували Шевченка. У кімнаті В'ячеслава і нині висить на стіні під рушником портрет Кобзаря.

Односельці поважали Чорноволів за працювитість, чесність, розум, безкорисливість і любов до рідної землі.

111 слів.

7 клас

Славкова земля

В'ячеслава Черновола друзі називали просто Славком. Так про нього кажуть і в селі Вільховець на Черкащині, де є батьківська садиба Черновола. Сюди батьки перебралися, коли хлопець був п'ятикласником.

На подвір'ї збереглося все: цегляна хата, повітка, погріб, криниця.

Біля самого порога росте розлога ялинка. Її посадив батько, коли діти були ще малими. Кожного Нового року вони прикрашали ту ялинку іграшками.

Коли пізніше В'ячеслав Чорновіл приїжджав до батьківської хати, обов'язково ставав біля дерева і клав долоні на стовбур, ніби набирався сил на боротьбу за Україну.

Садибу реставрували, коли тут відкрили музей. Нині вона в гарному стані. На подвір'ї багато квітів.

116 слів.

8 клас

Боротьба за волю України

В'ячеслав Чорновіл. Чим більше часу минає від дня його загибелі, тим виразніше і величніше вимальовується його постать на тлі новітньої української історії.

Видатний діяч національно-визвольного і правозахисного руху 60-90-х років, шістдесятник.

Він народився 24 грудня 1937 року в селі Єрки Звенигородського району Черкаської області.

Його батьки, сільські вчителі, прищепили синові велике почуття любові до рідної землі, до України. В'ячеслав був надзвичайно працьовитим. Любив учитися. У 1955 році він із золотою медаллю закінчив Вільховецьку середню школу і вступив до Київського університету спочатку на філологічний факультет, а так перевівся на факультет журналістики. Закінчив його з відзнакою в 1960 році.

За свої політичні погляди (а боровся він за вільну, незалежну Українську державу) зазнав переслідувань радянського режиму. Трагедією для патріотів України стала загибель В'ячеслава Чор-

ТЕКСТИ ДЛЯ ПЕРЕКАЗІВ

5 клас

Шешори вклонилися Чорноволові

Село Шешори, що на Гуцульщині, добре пам'ятає В'ячеслава Чорновола. Саме тут він ще 8 серпня 1965 року на відкритті пам'ятника Тарасові Шевченку чи не вперше прилюдно виступив з промовою, у якій засудив комуністичний режим.

25 березня 2012 року до Шешорів прибули українські патріоти, щоб згадати Героя України, першого голову Народного Руху, правозахисника, видатного політичного діяча.

У цей день минуло тринадцять років з того часу, коли за нез'ясованих обставин в автокатастрофі на шосе під Борисполем він загинув.

Усі зібралися біля пам'ятної стели, на якій написано: «На відкритті цього пам'ятника Великому Кобзареві у 1965 році виступав з антибільшовицькою промовою В'ячеслав Чорновіл».

Отець Юрій Павличко відправив панахиду, сказав полум'яне та хвилююче слово про В'ячеслава Чорновола, а церковних хор та учні місцевої школи заспівали українських патріотичних пісень.

Промовці розповідали про того, хто збудив українську націю, закликали бути гідними його пам'яті.

136 слів.

Пояснити значення слів:

антибільшовицький (*анти-* — префікс, що означає протилежність, протидію, ворожість, а також заміну чи подібність; антикомуністичний);

стела (тут: кам'яний стовп чи плита з надписом або рельєфним зображенням, що ставиться, споруджується як надмогильний пам'ятник або на згадку про яку-небудь подію і т. ін.);

шосе (дорога з твердим покриттям, призначена для руху будь-якого безрейкового транспорту).

Дібрати синоніми до слів:

нез'ясований (невияснений, невідомий, непояснений, нерозгаданий; таємничий);

промова (виступ, слово, річ, *заст.* орація).

Скласти план докладного переказу.

Орієнтовний план.

1. Виступ В'ячеслава Чорновола у Шешорах.
2. Вшануванні пам'яті Героя України 25 березня 2012 року.
3. Панахида і слово о. Юрія.
4. Патріотичні пісні у виконанні церковного хору та шешорівських школярів.
5. Заклик бути гідним В. Чорновола.

Двогривнева монета, присвячена Чорноволові

28 лютого 2003 року введено в обіг монету, присвячену видатному державному та громадському діячеві, відомому журналістові, депутатові Верховної Ради України першого-третього скликань, Героєві України В'ячеславові Максимовичу Чорноволу.

Технічні характеристики пам'ятної монети такі: номінал — дві гривні, метал — нейзильбер, маса — 12,8 г, діаметр — 31 мм. Випустили 30 000 таких монет.

На аверсі монети в намистовому колі зображено увінчану вінцем композицію, що втілює ідею соборності України — малий Державний герб України в оточенні рослинного орнаменту підтримують лев та козак з мушкетом. Тут розміщено і кругові написи «Україна, 2 гривні, 2003 р.» та логотип Монетного двору Національного банку України.

На реверсі монети — портрет В.М. Чорновола, по колу монети кругові написи: «В'ячеслав Чорновіл» та роки життя — «1937-1999» (унизу).

Пам'ятна монета розроблена художниками Івахненком Олександром, Іваненком Святославом та скульпторами Дем'яненком Володимиром, Іваненком Святославом. Вона вийшла в серії «Видатні особистості України» і є ще одним доказом пошанування того, хто життя своє присвятив Україні.

146 слів.

Пояснити значення слів:

аверс (лицьовий бік монети чи медалі);

логотип (комбінація початкових букв, що є скороченою назвою якої-небудь установи, підприємства, фірми (зазвичай у вигляді вензеля: пов'язаних між собою або перевитих в малюнок почат-

го репресований брат. Про це нам батьки майже не говорили — боялися.

Часто згадували, що в ті роки у багатьох напихваті висіла торбинка із сухарями, шматком сала, бо, коли приходили людину забирати, збиратися не давали. Яюсь уночі засвітила фарами машина у вікна, мати з батьком почали прощатися, діти кричали. А виявилося, що то хтось просто приїхав до сусідів. Батько бачив, що син росте розумним і вже тоді боявся за нього. В'ячеслав із дитинства дуже багато читав, усе, що можна було тоді дістати. Загалом дитинство у брата було, як у всіх, його життя стало невіддільним від політики пізніше. Таких людей у нас багато, просто не в усіх так склалася доля, навіть у тих, хто постраждав, сидів у в'язниці за українське питання. Однак брат відрізняється від інших тим, що, поставивши собі мету, ішов до неї, нікуди не звернувши. Він не написав жодної покайної заяви. Як би не розвалювали Рух, лінія Чорновола була чітка. Був стратегом і тактиком. Свідомо обрав політику на протигагу друзям-однодумцям, які мали інший фах — літератори, філософи (Світличний, Дзюба, Сверстюк).

Коли 16 липня 1990 року була прийнята Декларація про Державний суверенітет, він дуже радів. А 24 серпня, коли Верховна Рада проголосувала за незалежність, радості такої в Чорновола вже не було, бо розумів, що комуністи проголосували під тиском ГКЧП, що боротьба не припиняється і буде довгою й важкою, кінця їй не видно».

Кореспондентку цікавило й питання про те, як велося Валентині Чорновіл у двох таких різних іпостасях, як сестра політв'язня і сестра Героя України.

«Я, — відповіла Валентина Чорновіл, — відкриваю для себе Чорновола щодня. Мені здавалося, що брата добре знаю, в нас були теплі стосунки з дитинства, я весь час їздила до нього на побачення, коли був ув'язнений, хоч тих побачень було дуже мало, його постійно за щось карали. А він переймався моєю долею, дуже хотів, щоб я вчилася. Допомогає підготуватися до університету. Глядів мене змалку, бо дитячих садочків тоді не було. Усе життя, навіть коли він був у таборах, я відчувала його підтримку. З ним я нічого не боялася. Коли 1972 року В'ячеслава заарештували, нас із Атеною затримали на три дні, я героїчно трималася, думаю, що зараз так би й не змогла. Різко відповідала на запитання, мовляв,

ніякого «Українського вісника», ніякої друкарської машинки не бачила, не знаю, хоч усе було навпаки. Нас з Атеною тоді затримали, щоб шантажувати Чорновола. Коли він про це дізнався, на знак протесту оголосив суху голодовку. Весь світ тоді вже знав про Чорновола, і нас випустили.

Останнім часом, коли він уже був депутатом Верховної Ради, я боялася зайвий раз йому зателефонувати, щоб не заважати працювати. Зверталася до нього лише у важливих справах. Але знала: він є і в будь-яку хвилину мені допоможе.

Його загибель була для мене трагедією. Я, звичайно, розумію, що це не просто ДТП, що це було підлаштовано. Рух був сильною опозицією і заважав тим, хто хотів ловити рибку в каламутній воді, щоб робити все, що завгодно. Нині це якраз і маємо. Загибелі Чорновола передував розкол Руху, що також робилося навмисно, хоч дехто підіграв цьому, на мою думку, несвідомо.

Чорновіл за часів незалежності був до влади у конструктивній опозиції. Якщо дії президента були корисні для країни, то Рух це підтримував. Якщо ні — не підтримував. Засуджував ті дії, які були на шкоду державі.

Раніше я дуже обурювалася на дії тих людей, хто свідомо чи несвідомо розколював Рух, викидала квіти й вінки, які приносили на могилу «розкольників». Зараз почала мислити трохи іншими категоріями, об'єктивніше. З 1999 року осмислила й своє життя, і його, бо переді мною лягли його твори, і я бачу, чого він вартий».

Сестру Чорновола дуже вражає те, що ми живемо в державі, де немає верховенства права, де панує несправедливість. І не тільки це, а й людська пасивність, байдужість. Проте вона каже: «Славко відчував земляків по-іншому. Розумів кожну людину — з її болями, радощами. Він мені казав: «Валю, настануть трішечки інші часи, кращі — стануть іншими й ці люди. Вони такі обездолені, усе життя — злидні, голодовки». Він був великий оптиміст, романтик».

Розповіла Валентина і про впорядкування творчої спадщини брата: «Багато матеріалів я знайшла у Львові. Але навіть не думала, що стану упорядником усіх творів».

Чорновіл ще за життя хотів, щоб його томик «Літературознавство» упорядкував Василь Яременко. Але той був постійно зайнятий, написав лише передмову. Я спочатку не наважувалася взятися за цю складну роботу. Потім подумала: «Якщо не я, то хто?» Так

5. Створення власної Конституції.

6. Про українську мову.

П. В. Чорновіл — невтомний захисник «українського обличчя» України.

Леонід Пілунський про побратима

Важко уявити живе обличчя В'ячеслава Чорновола лише за переліком біографічних даних, за інформацією про його діяльність. Тому такими важливими є спогади тих, хто знав його особисто, хто працював з ним, спілкувався. У закордонних поїздках Чорновола супроводжував Леонід Пілунський. Він розповідає про В'ячеслава Максимовича не лише як про громадського діяча, політика, журналіста, а й як про людину: «Він був абсолютно незвичайною людиною, але неможливо передати, у чому ж полягала його незвичайність. Він був запальним і спокійним, неймовірно м'яким і досить жорстким, грізним і добрим, радісним і сумним, але головною його рисою була неймовірна терпимість на фоні феноменальної реакції і гострого язика. Ці несумісні якості якраз і робили його видатним політичним діячем у справах державних, і цілком незахищеним у звичайному житті... Він міг до безмежності терпіти образи, якщо це стосувалося його особисто, але ніколи, якщо це стосувалося України».

Л. Пілунський згадує про поїздки до Туреччини на урочистості, присвячені присудженню Мустафі Джемілеву почесного звання професора Сельджуцького університету, до Чехії — на гірку дату введення радянських військ, до Словаччини, у місто Пряшів, де живуть русини-українці.

Його найбільше вражала просто-таки дитяча допитливість Чорновола. Він ставив дуже багато запитань супровідникам і перекладачам, хотів про все дізнатися.

«У Пряшеві, в українському університеті, його довго не випускали з зали, а він відповідав, відповідав..., незважаючи на те, що ми запізнювалися до українського музею — ми були у тих, хто живе на цій землі понад тисячу років, не маючи історичного зв'язку з Великою Україною, але вважає себе українцем і розмовляє однією з нами мовою. Ми приїхали в музей, коли вже смеркалося, але на нас чекали — він був для них надією, що українці встануть з колін і побудують свою щасливу Батьківщину».

Чорновіл умів переконувати. Він зачаровував своєю швидкою мовою, дивовижно привабливою, стрімкою ходою, миттєвою реакцією на все, що відбувається навколо. Його слухали навіть вороги.

Слабких виступів у В'ячеслава не було, незважаючи на те, що найчастіше це була абсолютна імпровізація.

«Він був, — пише Леонід Пілунський, — чудовим оратором. На трибуні у нього світилися очі, він ніби заряджався від тих, хто чекав на його виступ, і говорив, говорив, читав записки, встигав їх тут же на сцені сортувати і розкладати по кишенях, зрештою, ні на секунду не втрачаючи думки і не припиняючи свого виступу».

Леонід Пілунський називає В. Чорновола «чарівником публіцистичного жанру», який «назавжди залишиться совістю і символом української журналістики». Він пише: «Я прочитав багато з того, що він написав, чув десятки виступів, і кожного разу мене вражала неймовірна жвавість розуму, гостре слово, образність мови».

Ось такою звичайною і водночас дуже особливою людиною постає Чорновіл у спогадах того, хто його бачив, чув, хто з ним працював, — Леоніда Пілунського. А нам нині бракує політика такого ґтибу, як В'ячеслав Чорновіл.

441 слово.

Пояснити значення слів:

імпровізація (від *імпровізувати*: складати який-небудь твір під час виконання, виголошувати промову тощо без попереднього підготування; що-небудь (вірш, пісня), складене під час виконання без попереднього підготування).

реакція (тут: дія, вчинок, жест, міміка, що виникають у відповідь на яку-небудь дію, вчинок, вплив ззовні);

символ (умовне позначення якогось предмета, поняття або явища);

феноменальний (рідкісний, незвичайний, винятковий, визначний за своїми якостями, властивостями, за силою впливу);

ґтиб (тут: те саме, що *киталт*: зовнішній вигляд чого-небудь; про особливості вдачі, характеру людини; *на один киталт* — на один зразок, лад; *на свій киталт* — на свій лад).

Дібрати синоніми до слова:

оратор (красномовець, златоуст, речник, трибун, промовець).

Скласти план докладного переказу.

Орієнтовний план.

I. Чорновіл у спогадах сучасників.

II. Леонід Пілунський про В'ячеслава Максимовича як про політичного діяча і людину.

1. Феноменальна реакція Чорновола.
2. Його безпосередність і дитяча допитливість.
3. Довірливе спілкування з людьми.
4. Уміння переконувати.
5. Чудові ораторські здібності.
6. «Чарівник публіцистичного жанру».

III. Нам і зараз бракує В'ячеслава Чорновола.

Зміст

Від автора	5
ТЕКСТИ ДЛЯ ДИКТАНТІВ	6
5 КЛАС	
Учився завжди залюбки.....	6
6 КЛАС	
Сім'я Чорновола.....	6
7 КЛАС	
Славкова земля.....	7
8 КЛАС	
Боротьба за волю України	7
9 КЛАС	
Тут можна проводити уроки з історії та літератури.....	8
10 КЛАС	
У Сумах пам'ятають В'ячеслава Чорновола	8
11 КЛАС	
Він вів до світла	9
ТЕКСТИ ДЛЯ ПЕРЕКАЗІВ	11
5 КЛАС	
Шешори вклонилися Чорноволові.....	11
Двогривнева монета, присвячена Чорноволові	12
Інститут імені В'ячеслава Чорновола.....	13
В'ячеслав Чорновіл — дослідник творчості П. Грабовського	14
6 КЛАС	
«Він був пророком у своїй Вітчизні».....	15
Сімферопольські зустрічі Чорновола	16
Миколаївці відкривали для себе невідомого Чорновола	18
В'ячеслава Чорновола вшанували в Умані	19
7 КЛАС	
Лицар свободи.....	21
Нагороди В'ячеслава Чорновола	22

Несвяткові роздуми перед святковим екраном	24
3 когорти сміливих	25
8 КЛАС	
«Мужність бути чесним»	27
Чорновіл про Грінченка	29
Останній земний день Чорновола	31
Юрій Ключковський про В'ячеслава Чорновола	32
9 КЛАС	
Він повертав суспільству національну свідомість	35
Чорновіл — це уособлення незламного духу	37
Як створювався Народний Рух України	38
Зустрічі Чорновола з мешканцями Калущини	40
10 КЛАС	
Як формувався світогляд В'ячеслава Чорновола	42
Щоденник життя України і Чорновола	45
Арешти	47
Атена Пашко	51
11 КЛАС	
Звідки він такий узявся?	53
Спогади одеського поета Олекси Різниківіва	59
Відстояти Україну в Українській Державі	64
Леонід Пілунський про побратима	67
Література	70